

یادداشت

دانشگاه در عصر هوش مصنوعی

سمانه‌ناظریان

پژوهشگر حوزه حکمرانی و مدرس دانشگاه

هوش مصنوعی فقط بازار کار را تغییر نمی‌دهد؛ تعریف «متخصص‌بودن» را نیز دگرگون می‌کند. پرستش اصلی آموزش عالی دیگر این نیست که کدام رشته‌ها باقی می‌مانند، بلکه این است که دانشگاه باید چه شایستگی‌هایی را در انسان متخصص عصر ماشین پرورش دهد. در پایان یکی از کلاس‌ها، یکی از دانشجویانم درباره ادامه تحصیل و آینده شغلی‌اش پرسشی مطرح کرد. در خلال گفت‌وگو روشن شد که مسئله او فقط انتخاب میان دو رشته نیست؛ نگرانی او، آینده حرفه‌ای در جهانی بود که هوش مصنوعی با سرعتی کم‌سابقه در حال تغییر آن است. پرسید: «استاد، برای ادامه تحصیل در مقطع ارشد و دکتری چه رشته‌ای را ادامه بدهم؛ آموزش یا مترجمی؟». از او پرسیدم: «خودت چه تصویری از آینده شغلی‌ات داری؟». گفت: «کار در سفارت و گسترش مناسبات فرهنگی را دوست دارم». با چنین هدفی، مسیر مترجمی و مطالعات ترجمه می‌توانست برایش قابل بررسی باشد؛ نه صرفا به دلیل زبان، بلکه به دلیل پیوند آن با ارتباطات بین‌فرهنگی. اما بلافاصله نگرانی آشنایی را مطرح کرد: «گفته‌شده با آمدن هوش مصنوعی، مترجمی و شغل مترجمی جمع می‌شود و...» پاسخم ساده بود: «اگر این‌طور نگاه کنیم، آموزش و بسیاری از رشته‌های دیگر هم باید جمع شوند. فرقی نمی‌کند، درست است؟». و همین پرسش ساده، ما را به مسئله‌ای بسیار بزرگ‌تر می‌رساند. آموزش و مترجمی فقط دو نمونه از ده‌ها رشته‌ای هستند که امروز با این پرسش مواجهند؛ از پزشکی و مهندسی و حقوق تا معماری، مدیریت، روزنامه‌نگاری، علوم اجتماعی و علوم پایه. تقریبا هیچ رشته‌ای را نمی‌توان یافت که هوش مصنوعی دست‌کم بخشی از وظایف حرفه‌ای آن را تحت تأثیر قرار ندهد. پس مسئله اصلی، آینده یک یا چند رشته نیست؛ مسئله، آینده آموزش عالی و نوع انسانی است که دانشگاه تربیت می‌کند.

هوش مصنوعی کدام مشاغل را حذف می‌کند؟

شاید این پرسش، دقیق‌ترین پرسش نباشد؛ پرسش مهم‌تر این است: هوش مصنوعی کدام وظایف را تغییر می‌دهد و انسان متخصص در این شرایط باید چه قابلیت‌هایی داشته باشد؟ مترجم آینده الزاما کسی نیست که همه متن را بدون کمک فناوری ترجمه کند؛ می‌تواند تخصصی باشد که خروجی AI را ارزیابی کند، خطاهای معنایی و فرهنگی را تشخیص دهد، تناسب پیام با مخاطب را بسجد و مسئولیت نسخه نهایی را بپذیرد. مدرس آینده نیز الزاما کسی نیست که فقط قواعد زبان را توضیح دهد؛ می‌تواند متخصصی باشد که نیاز یادگیرنده را تشخیص دهد، تجربه یادگیری طراحی کند و از AI به‌عنوان ابزار استفاده کند یا آنکه قضاوت آموزشی و ارتباط انسانی را به ماشین واگذار کند. همین منطق درباره پزشک، مهندس، حقوق‌دان، مشاور، حسابدار، روزنامه‌نگار، مدیر و پژوهشگر نیز صدق می‌کند. بنابراین پرسش اصلی این نیست که «AI جای انسان را می‌گیرد یا نه؟»؛ بلکه این است: «انسانی که با AI کار می‌کند، باید چه توانمندی‌هایی داشته باشد؟».

دانش قابل بازیابی ارزان تر شده، قضاوت معتبر ارزشمندتر

هوش مصنوعی دسترسی به اطلاعات و تولید نخستین پاسخ را آسان‌تر کرده است، اما آسان‌شدن تولید پاسخ به معنای آسان‌شدن تشخیص پاسخ درست نیست. ممکن است متنی روان اما از نظر واقعی، فرهنگی یا تخصصی نادرست باشد. ترجمه‌ای طبیعی اما از نظر معنایی مخدوش باشد یا فعالیت‌های آموزشی ارزان‌تر شده است، اما قضاوت معتبر ارزشمندتر شده است. از همین‌جا ماموریت دانشگاه باید دوباره تعریف شود. دانشگاه عصر AI نباید فقط انسانی تربیت کند که «بیشتر می‌داند»؛ باید انسانی تربیت کند که می‌داند چه چیزی را باید بداند، چه سؤالی بپرسد، به چه منابعی اعتماد کند، چگونه خروجی ماشین را ارزیابی کند و میان واقعیت، ادعا و تفسیر تمایز بگذارد. انسانی که از فناوری استفاده می‌کند، اما اختیار اندیشیدن و مسئولیت تصمیم را به ماشین واگذار نمی‌کند.

جهان چه می‌کند و ایران کجای این مسیر است؟

این دغدغه مختص ایران نیست. یونسکو در سال ۲۰۲۴ چهارچوب شایستگی هوش مصنوعی برای دانش‌جویان را با ۱۲ شایستگی در چهار بعد تعریف کرد و بر ذهنیت انسان‌محور، اخلاق AI، کاربرد فناوری و قضاوت انتقادی تأکید گذاشت. برای معلمان نیز چارچوبی با ۱۵ شایستگی در پنج حوزه ارائه کرد که بازتعریف نقش معلم و حفظ عاملیت انسان در آن جایگاه ویژه‌ای دارد. در اتحادیه اروپا نیز ماده ۴ قانون هوش مصنوعی، سازمان‌ها را به اتخاذ اقداماتی برای توسعه سواد AI در میان کارکنان و افرادی که با سامانه‌های هوش مصنوعی کار می‌کنند، ملزم کرده است. ایران نیز از سفر شروع نمی‌کند. «سند ملی هوش مصنوعی جمهوری اسلامی ایران» در خرداد ۱۴۰۳ تصویب و ابلاغ شده و در کنار توسعه فناوری، بر تربیت سرمایه انسانی، آموزش و پژوهش، اخلاق، کرامت انسانی، حریم خصوصی و میانیت از یادگیری، خلاقیت و نوآوری تأکید دارد. اما مسئله اصلی، فقط داشتن سند نیست؛ مسئله، ترجمه سیاست به تجربه واقعی دانشجو است. دانشجو در کلاس چه می‌کند؟ چگونه ارزیابی می‌شود؟ کجا می‌تواند از AI استفاده کند؟ چگونه باید استفاده خود را اعلام کند؟ و آیا باید می‌گیرد خروجی ماشین را به چالش بکشد؟ اگر سیاست در سطح سند بماند و به برنامه درسی، کلاس، تدریس و ارزشیابی ترجمه نشود، فاصله میان سیاست‌گذاری و تجربه زیسته دانشگاه همچنان باقی خواهد ماند.

پنج تغییر ضروری

نخست، سواد AI باید به شایستگی عمومی دانشگاهی تبدیل شود؛ برای همه رشته‌ها، همراه با آموزش محدودیت‌ها، سوگیری، راستی‌آزمایی، حریم خصوصی، مالکیت فکری و اخلاق. دوم، رشته‌ها باید بر اساس شایستگی فارغ‌التحصیل باطراحی شوند، نه بر اساس ترس از فناوری. پرستش این نیست که «آیا AI بخشی از کار این رشته را انجام می‌دهد؟»؛ بلکه این است که «فارغ‌التحصیل این رشته در کنار AI چه قابلیت حرفه‌ای جدیدی باید داشته باشد؟». سوم، ارزشیابی باید از محصور به فراپند، از مستندسازی است و کجا ممنوع. اما این پنج اقدام نباید بلکه بپرسد سؤال چگونه شکل گرفته، منابع چگونه سنجیده شده‌اند، AI کجا به کار رفته، چه خطاهایی شناسایی شده و دانشجو چرا تصمیم نهایی خود را پذیرفته است. چهارم، اساد نیز باید برای دانشگاه عصر AI توانمند شود؛ نه صرفا با آموزش ابزارها، بلکه با آموزش «AI + تخصص خود استاد». و پنجم، باید از ممنوعیت مبهم به سیاست استفاده مسئولانه حرکت کنیم؛ کجا AI مجاز است، کجا مشروط به اعلام و مستندسازی است و کجا ممنوع. اما این پنج اقدام نباید جزیره‌ای باشند؛ آنها به یک چارچوب ملی برای شایستگی انسان در عصر هوش مصنوعی نیاز دارند؛ چارچوبی که سیاست‌گذاری، برنامه درسی، تربیت استاد، ارزشیابی و بازار کار را به یکدیگر متصل کند. اینجاست که حکمرانی معنا پیدا می‌کند: سیاست باید به برنامه تبدیل شود، برنامه به سازوکار، سازوکار به تجربه دانشگاهی و تجربه دانشگاهی به شایستگی واقعی فارغ‌التحصیل.

یادداشت کامل را در سایت شرق بخوانید

www.sharghdaily.com

گزارش «شرق» از بلاتکلیفی پذیرفته‌شده‌های آزمون وکالت که ماه‌هاست پشت درِ «تأیید» مانده‌اند

وکالت در برزخ استعلام

قبولی در آزمون وکالت برای بسیاری از جوانانی که برای به دست آوردنش سال‌ها تلاش کرده‌اند، قرار است

نقطه پایان یک رقابت سخت و آغاز مسیر حرفه‌ای باشد؛ اما برای گروهی از پذیرفته‌شدگان، این نقطه به شروع دوره‌ای نامعلوم از انتظار تبدیل شده است. آنها همه مراحل آزمون و فرایندهای مربوط به پذیرش را پشت سر گذاشته‌اند و اکنون فقط یک پاسخ از یک نهاد بیرونی کافی است تا بتوانند وارد حرفه‌ای شوند که برای آن برنامه‌ریزی کرده‌اند. با این حال، ماه‌هاست برخی از این افراد در انتظار نتیجه استعلام مانده‌اند؛ انتظاری که نه زمان مشخصی برای پایان آن اعلام شده و نه راه روشنی برای پیگیری وضعیت

نیلوفر حامدی

پرونده‌ها وجود دارد. ماجرا برای برخی از آنها فقط به تأخیر در آغاز یک شغل محدود نمی‌شود. در شرایطی که سالگرد

آزمون‌شان نزدیک است، هنوز نتیجه نهایی امکان یا نبود امکان کارآموزی وکالت این جوانان بین زمین و هوا معلق مانده است. افرادی که آبان سال گذشته آزمون دادند، دی‌ماه با جواب قبولی خوشحال شدند و فقط مرحله نتیجه استعلام برایشان باقی مانده بود؛ اما از همان روزها تا به الان، نزدیک به ۳۰ نفر از متقاضیان پذیرفته‌شده در آزمون وکالت، نمی‌توانند حرفه مورد علاقه خود را که مجوز قبولی‌اش را هم کسب کرده‌بودند، بی‌گیرند. دو مرحله استعلام انجام شده ولی با گذشت حدود ۹ ماه هیچ خبری نمی‌آید.

می‌گویم چرا نسبت به اجرای قانون حساس نیستید،

جوابی ندارند. روزهای اول می‌گفتند اگر این بار پاسخی از نهاد مربوطه اعلام نشود، پروانه‌ها را صادر می‌کنند؛ اما این اواخر هرکسی به آنجا مراجعه کرده، به او گفته‌اند تا اعلام نتیجه استعلام همه باید منتظر بمانند. متأسفانه نهادی هم که باید نتیجه استعلام را مشخص کند، به این شکل نیست که تماس بگیریم و نتیجه را از آنها جویا شویم. در واقع هیچ راهی جز منتظر نشستن برای ما باقی نگذاشته‌اند.

این شرایط باعث شده بسیاری از این جوانان که سودای وکالت را در سر می‌برورانند، از وضعیتی که به آنها تحمیل شده است، دچار اضطراب شوند: «آدم با خودش می‌گوید چرا جواب نیامده است؟ مگر من چه کرده‌ام که نهاد امنیتی پاسخ استعلامم را نمی‌دهد؟ اینکه حتی نمی‌توانیم با یک شماره تماس بگیریم یا با کسی حرف بزنیم و دلیل این میعان، آنچه بیش از خود تأخیر افزوده است. سؤال اصلی ما هم این است که اگر کانون وکلا نهاد صنفی است که باید از ما حمایت کند، چرا در بدو ورودمان این‌طور منفعلانه عمل می‌کند؟ حال آنکه قرار هم نیست اعتراضی انجام شود، فقط لازم است قانونی را که تصویب شده و حق صدور پروانه به کانون را می‌دهد، اجرا کنند. با این حال، متأسفانه ما جز تحلل چیز دیگری نمی‌بینیم».

مراجع مکلفان‌د ظرف دو ماه پاسخ دهند

محمدهادی جعفرپور، وکیل پایه یک دادگستری در گفتگو با «شرق» می‌گوید: «قانون اساسی کشور به عنوان نقشه حکمرانی ساختار حکومت یا قاعده حاکم بر روابط افراد ملت با حکومت در فصل سوم، ذیل عنوان حقوق ملت به مصادیق حقوق و آزادی‌های مشروع شهروندان اشاره می‌کند. اصل بیست‌ودوم قانون اساسی مقرر می‌کند حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز می‌کند. مفاد این اصل برگرفته از قاعده مشهور و قابل تأمل حکومت قانون است. قاعده‌ای که بنابر آن هیچ تصمیمی در ساختار حکمرانی قابلیت اجرا و اعتلا ندارد مگر اینکه بر مدار قانون انشا شده باشد. پیرو مفاد این اصل و تفسیری که از پروانه کارآموزی وکالت به عنوان یک پروانه مقدماتی برای اشتغال یاد می‌شود، برای شناسایی و واکاوی شرایط صدور پروانه کارآموزی وکالت و بنابر قاعده حکومت قانون باید به همین دلیل هم بصورتی کردیم. اما بعد از آتش‌بش هم خبری نشد، مجدداً اوداوش بهار و اواخر بهار و اواسط تابستان استعلام گرفتند اما از آن هم خبری نمی‌رسد». این در حالی است که به گروهی دیگر، فشار بیشتری وارد شده است. صدور پروانه وکالت در شرایطی ممکن است که افراد در هیچ مجموعه و سازمان و نهاد دیگری استخدام نشده باشند. در نتیجه، برخی از آنها مجبور شده‌اند پیش از رسیدن به مرحله استعلام، از کار قبلی خود استعفا دهند. با وجود این، از نتیجه استعلام خبری نیست و بنابرین آنها ماه‌هاست بدون حقوق و درآمد زندگی می‌گذرانند که با این شرایط دشوار اقتصادی، چنین زندگی‌ای هم ساده نیست». در این میان، هیچ‌کس پاسخ‌گوی جوانانی که در انتظار صدور پروانه وکالت‌شان به سر می‌برند، نیست. یکی دیگر از افرادی که آزمون‌های وکالت را یکی پس از دیگری قبول شده و حالا پا در هوای استعلام مانده، به «شرق» می‌گوید: «هیچ‌کس در کانون وکلا پاسخ‌گوی ما نیست. حالا دیگر از چند فصل گذشته است که به آنجا مراجعه می‌کنیم و می‌خواهیم پاسخی به ما بدهند یا زمانی مشخص کنند، اما نه‌تنها مسئولیتی نسبت به پاسخ‌گویمان برای خود نمی‌بینند، بلکه حتی رفتار چندان خوبی هم با ما ندارد. با ما که به هر حال جوانان آینده‌دار این کشور هستیم، درس خوانده‌ایم و هرکدام از ما در بهترین دانشگاه‌های این کشور زحمت کشیده‌ایم، اما انکار سرنوشت ما برای هیچ‌کسی هیچ اهمیتی ندارد».

چرا پاسخ استعلام‌مان نمی‌آید؟

از این واحد به آن واحد ما را پاس کاری می‌کنند و وقتی

www.sharghdaily.com

خبرخوان

ورودواکسن آنفلوآنزای فرانسوی وروسی

مهر: سخنگوی سازمان غذا و دارو از ورود محموله جدید واکسن آنفلوآنزا به کشور خبر داد. محمد هاشمی گفت: «توزیع واکسن آنفلوآنزای سده‌ظرفیتی واکسی‌گrip با اولویت زنان باردار و کودکان زیر سه سال انجام می‌شود». او افزود: «تعیین داروخانه‌ها و مراکز منتخب، تخصیص سهمیه و نظارت بر رعایت اولویت‌ها بر عهده معاونت‌های غذا و دارو و دانشگاه‌های علوم پزشکی است. همچنین مسئولان فنی داروخانه‌ها بر فرایند تحویل واکسن و ثبت اطلاعات در سامانه تیتک نظارت خواهند داشت». هاشمی گفت: «همچنین ۵۰۰ هزار دُز واکسن آنفلوآنزای تأمین‌شده از روسیه که برای زنان باردار و کودکان زیر سه سال مورد تأیید است، به معاونت بهداشت وزارت بهداشت تحویل شده است».

درج اکهمی «فروش‌وام» درپلتفرم‌ها«ممنوع»

ایسنا: رئیس پلیس فتا فراجا با اشاره به غیرمجازبودن اکهمی‌های فروش وام در پلتفرم‌های اکهمی‌محور گفت: «به این پلتفرم‌ها درباره درج چنین اکهمی‌هایی تذکر داده شده است؛ ارائه خدمات وام باید صرفا از طریق مراکز دارای مجوز بانک مرکزی انجام شود». وحید مجید با تأکید بر غیرمجازبودن اکهمی‌های فروش وام در پلتفرم‌های اکهمی‌محور، افزود: «هیچ‌ک از این اکهمی‌ها مجوز ندارند و نباید در پلتفرم‌های اکهمی‌محور منتشر شوند. ارائه این خدمات باید صرفا از طریق مراکزى انجام شود که از بانک مرکزی مجوز دریافت کرده‌اند و مجوز‌های مربوطه نیز باید از سوی همین مراکز ارائه شود». او افزود: «به پلتفرم‌هایی که بعضا این اکهمی‌ها را منتشر می‌کنند، تذکر داده‌ایم که از درج هرگونه اکهمی فروش وام به‌صورت جداگانه خودداری کنند».

افزایش عفونت‌های تنفسی هم‌زمان با فصل سرما

ایسنا: استادیار بیماری‌های ریه دانشگاه علومپزشکی تهران با اشاره به افزایش عفونت‌های تنفسی هم‌زمان با فصل سرد سال، در عین حال نسبت به پرهیز از مصرف خودسرانه آنتی‌بیوتیک و همچنین لزوم هوشیاری خانواده‌ها در اقدام به‌موقع جهت درمان عفونت‌های تنفسی به‌ویژه در کودکان و گروه‌های پرخطر تأکید کرد. معصومه قاسم‌پور علمداری با بیان اینکه افزایش عفونت‌های تنفسی در فصل سرد سال موضوعی جدید نیست، گفت: «با ورود به فصل سرد سال، انتظار

افزایش عفونت‌های تنفسی کودکان را داریم. افزایش عفونت‌های تنفسی موضوعی جدید برای فصل سرد سال نیست؛ چرا که تجربه سال‌های گذشته نشان می‌دهد موج‌های آنفلوآنزا را سبزی کرده‌ایم. ویروس‌هایی مانند آنفلوآنزا و رنویروس‌ها (عامل سرماخوردگی) جزء شایع‌ترین ویروس‌های فصل سرد سال هستند. او درباره وضعیت عفونت‌های تنفسی کودکان توضیح داد: «اغلب عفونت‌های تنفسی کودکان خوش‌خیم و خودمحدودشونده هستند. والدینی که کودک دارای علائم عفونت‌های تنفسی دارند، نباید در درجه اول خیلی نگران باشند. این احتمال وجود دارد کودک علائمی مانند گرفتگی بینی، سرفه و گلودرد داشته باشد، اما هر سرماخوردگی یا سرفه‌ای به معنای عفونت شدید ریوی نیست». این فوق‌تخصص ریه کودکان درباره پرهیز از مصرف خودسرانه آنتی‌بیوتیک توضیح داد: «هر عفونتی نیازمند مصرف آنتی‌بیوتیک نیست؛ چراکه مصرف خودسرانه دارو می‌تواند احتمال بروز عوارض دارویی را افزایش دهد. تصور غلط خانواده‌ها این است که هر عفونتی باید با آنتی‌بیوتیک درمان شود؛ در حالی که پرهیز از مصرف خودسرانه آنتی‌بیوتیک به بدون تجویز پزشک بسیار مهم است. برخی خانواده‌ها بر تجویز آنتی‌بیوتیک اصرار می‌کنند، اما مردم باید بدانند که هر سرفه یا سرماخوردگی به آنتی‌بیوتیک نیاز ندارد». او بیان اینکه شرایط محیطی برای انتقال عفونت‌های تنفسی در فصل سرد مهیاست، گفت: «حضور افراد در محیط‌های بسته و گرم طی فصل سرد سال بیشتر می‌شود، نتیجه، تماس‌های نزدیک‌تر کودک با افراد مختلف در مدارس و مهدکودک‌ها افزایش می‌یابد و انتقال ویروس‌های تنفسی نیز بیشتر می‌شود. کودکان جزء گروه‌های پرخطر هستند و می‌بایست میزان توجه به آنها افزایش یابد.

آنچه بیش از تأخیر نتایج، به مسئله مهمی تبدیل شده

بی‌خبری از سرنوشت

پر و نه ها ست .

متقاضیانی که بعد

از سال‌ها تحصیل و

پشت سر گذاشتن

آزمون‌های دشوار، خود

آرتی‌بیوتیک توضیح داد: «هر عفونتی

نیازمند مصرف آنتی‌بیوتیک نیست؛ چراکه

مصرف خودسرانه دارو می‌تواند احتمال

بروز عوارض دارویی را افزایش دهد. تصور

غلط خانواده‌ها این است که هر عفونتی

باید با آنتی‌بیوتیک درمان شود؛ در حالی

که پرهیز از مصرف خودسرانه آنتی‌بیوتیک

به بدون تجویز پزشک بسیار مهم است.

برخی خانواده‌ها بر تجویز آنتی‌بیوتیک

اصرار می‌کنند، اما مردم باید بدانند که

هر سرفه یا سرماخوردگی به آنتی‌بیوتیک

نیاز ندارد.» او بیان اینکه شرایط محیطی

برای انتقال عفونت‌های تنفسی در فصل

سرد مهیاست، گفت: «حضور افراد در

محیط‌های بسته و گرم طی فصل سرد

سال بیشتر می‌شود، نتیجه، تماس‌های

نزدیک‌تر کودک با افراد مختلف در مدارس

و مهدکودک‌ها افزایش می‌یابد و انتقال

ویروس‌های تنفسی نیز بیشتر می‌شود.

کودکان جزء گروه‌های پرخطر هستند و

می‌بایست میزان توجه به آنها افزایش یابد.

می‌بایست میزان توجه به آنها افزایش یابد.

کانون وکلا تماشاگر است

«محمدرضا پاسبان»، وکیل پایه‌یک دادگستری، استاد

دانشگاه علامه طباطبائی و عضو سابق هیئت‌مدیره کانون